

איסור שניות לעריות – מדרבנן, עשו חכמים סייג לתורה שלא ייכשל אדם באיסור ערוה דאוריתא. והסמיכו חכמים איסור זה על הכתובים; –
כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ. 'האל' – קשות, מכלל שיש רכות. ואלו הן השניות לעריות (רבא).

רב יהודה אמר: ואזן וחקר, תקן משלים הרבה – עד שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים בא שלמה ועשה לה אזנים (שהיא משתמרת שלא תיפול, כך על ידי שניות מתרחקים מן העריות. רש"י).

משמע לכאורה שלדברי רב יהודה, שלמה תיקן שניות, וכן מפורש בתוס'. ומהר"ל כתב שאין צריך לומר שהוא תיקן אלא שהיה מברר איזו אסורה מדרבנן ואיזו מותרת. ולשון הרמב"ם (אישות א,ו): ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות 'שניות' מפני שהן שניות לעריות' (ובכס"מ תמה על לשון 'קבלה').
 רבי אושעיא אמר מכאן: פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבר. למה הדבר דומה, לאדם משמר פרדס; משמרו מבחויץ – כולו משתמר. משמרו מבפנים – שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר. כן אמר רב אשי. ודחו דבריו ואמרו שאפילו שלפניו אינו משתמר כי לולא שניות היה פוגע בערוה עצמה.
 רב כהנא אמר מכאן: ושמתם את משמרתם – עשו משמרת למשמרת. (וכן נאמר בשלמה 'ושמרת את משמרת ה' – אלו סייגים שתיקן. וכן דרשו עה"פ חכמה לשלמה כחול על שפת הים – כחול הגודר את הים, כן חכמה גדרה לשלמה, אלו הסייגים שתיקן, כגון שניות לעריות. עפ"י משך-חכמה סוף ויחי).

דפים כא – כב

לא. א. אלו הן השניות לעריות?

מה הן שניות לעריות:

א. אמו (הרחקה מאמו), **אם אביו** (משום אם אמו, והטעם שגזרו גזרה לגזרה – מפני שנקראות שתייהן 'אמא רבה', וכעין גזרה אחת היא. מאירי ועוד), **אשת אבי אביו** [וכן הדורות שלמעלה מהן אסורות לעולם, והכל משום אמו ואשת אביו], **אשת אביו אמו** [אבל אשת אבי אביו אמו, אמר זעירי שמוותרת, ואילו רב לא פירש בה היתר משום שאשת אבי אמו מתחלפת באשת אבי אביו]; –

א. בירושלמי אמר בר קפרא: אם אבי אביו ואם אבי אמו.

לדעת הרמב"ם (אישות א,ו) וסמ"ג ורי"א"ז והטור, אם אבי אביו ואם אבי אמו יש להן הפסק [שלא כאם אמו ואשת אבי אביו]. ויש חולקים (מאירי בשם גאונים ספרד; מהרש"ל. וע"ע טשו"ע טו ג ה ובית שמואל סק"ה).

ב. הרמב"ם הרי"ף הרי"ש והרי"א"ז פסקו כזעירי שאשת אבי אביו אמו מותרת. וכן נקטו בטשו"ע ומהרש"ל, ודלא כראב"ה שכתב שאין הלכה כזעירי.

ואשת אבי אמו [אבי] אביו, כתב מהרא"י (תרומת הדשן רטו) לאסור אפילו לדעת הרמב"ם שפסק כזעירי, כי היא מקרובות האב ומצויים אצלם יותר מקרובות האם. וכן הסכימו מהרש"ל, רמ"א (טו, ז) וט"ז. ויש מתירים כיון שנתערב צד אם (עפ"י ב"ח לדעת הרמב"ם; בהגר"א).

ג. אם אשת אביו – מותרת (רמב"ם איס"ב ב, יד ועוד). ובהלכות גדולות הנמצאות בידינו כתוב לאסור. וכתב מהרש"ל שאין לסמוך על כך 'ומי יודע אם הגירסה אמיתית'.

אשת אחי האב מן האם (אטו אשת אחי האב מן האב שאסורה מהתורה), אשת אחי האם מן האב, ופשטו

[שלא כסברת רב ספרא] שהוא הדין לאשת אחי האם מן האם. [באלו השלשה, למעלה מהן מותר כגון אשת אחי אבי אביו מן האם].

אם אשת אחי האב מותרת (עפ"י ספר המקצועות, הובא באו"ז ח"א תקצה).

אשת אחי אבי האב מן האב, וכן אחות אבי האב – אמיר הכשיר, וכן משמע שסבר רב אשי, דלא כרב הלל שרצה לאסור (וכן נקטו בסוגיא להלן מ: כמוש"כ התוס').

א. רבנו חננאל ורב אחאי בעל השאלות והרי"ף (כ"כ רמב"ן ורשב"א) והריטב"א והרי"ז פסקו להתיר, אבל לר"י נראה שאין הלכה כאמיר, וכן פסקו הרא"מ בספר יראים והרא"ש והמרדכי (מובא ביש"ש) להחמיר [ואולם בבנותיהן ואמותיהן, ודאי לא נסתפקו לאסור. רי"ד].

ב. אשת אחי אבי האם או אשת אחי אם האם – מותרת ולא גזרו אלא מצד האב, כי אין בה ערוה למטה (עפ"י להלן מ: באשת אחי אבי אמו; שו"ת הרא"ש, ים של שלמה, מהר"ם אלשיך זה) שהרי אשת אחי האם אינה אסורה מדאורייתא. וכן אשת אחי אם האב מותרת (עפ"י שו"ת רעק"א החדשות מה). ואולם אחות אם האם או אחות אבי האם [ואחות אם האב. רי"ד, מהרש"ל] – הרי אלו שניות כמו אחות אבי האב (עפ"י רמב"ן וש"ר).

כלת בנו [וכן כלת בן בנו וכו' עד לעולם – גזרה אטו כלתו], כלת בתו [אבל כלת בת בתו מותרת, הואיל וכלת בתו עצמה אינה אסורה אלא משום כלת בנו שהרי אין בצד הבת כלה האסורה מדאורייתא].

א. כלת בת בנו מותרת, כדין כלת בת בתו (ים של שלמה).

ב. בת כלתו או אמה – מותרות (רמב"ם איטו"ב ב, ד).

ואלו הן שניות נוספות ששנה רבי חייא: בת בן בנו, בת בן בתו, בת בן בנה של אשתו, ובת בן בתה (וכן ככל אלו בבנות; בת בנו ובת בתו וכו'. מאירי, מהרש"ל), אם אם חמיו, אם אם חמותו. ושאל רב אשי אם לאותן שניות יש הפסק ואין לאסור בהן דור נוסף אם לאו. ורצו לפשוט להתיר ודחו.

יש מן הראשונים שפוסקים לקולא משום ספק דרבנן (עפ"י ר"ח; רמב"ם אישות א, ו עריטב"א ומאירי). ויש מחמירים (עפ"י יראים; רא"ש; ים של שלמה [שאין הולכים לקולא בספק דרבנן אלא כשיש מי שמיקל בפירוש, אבל כאן לא שהרי היו סבורים להקל ונדחו ראיותיהם. עפ"י יראים ומאירי, וע' תופעת ראם על היראים. וערא"ש ויש"ש ז שמכך דחו בני הישיבה את הראיות להתר משמע שדעתם נוטה לאסור]. והובאו שתי הדעות בשו"ע). ויש אומרים שלא נסתפקו כלל בגמרא אלא בשלישי שבבן אשתו ובת אשתו או ברביעי שבחמותו וחמיו, אבל בזרעו ודאי אסור (עפ"י רמב"ן, וכן נקט הרשב"א).

אשת חמיו מותרת. כן מבואר בגמרא. ויש אוסרים עפ"י הירושלמי. (וכן הורה רבנו תם למעשה (עפ"י תוס', רא"ש ועוד). ואין כן דעת חכמי ספרד). אשת בן חמותו או חמיו – מותרת. וכן אשת חורגו (= בן אשתו). וכן חורגו מותר באשתו ובבתו. אשת אחי אשתו מותרת.

א. בת אחי האב ובת אחי האם, אמרו בירושלמי שמותרת. וכן אשת בן אחיו ואשת בן אחותו ובת בן אחיו (מובא במאירי).

ב. אם אחות אביו ואם אחות אמו; בה"ג ובעל ספר יראים כתבו לאסור משום שניות. ואילו רמב"ן כתב שאין להוסיף על מה שאמרו חכמים (וכ"כ ריא"ז ומהרש"ל), הלכך אין לאסורן אלא בנישואין שאם אחות אביו היא אשת אבי אביו ואם אחות אמו היא אשת אבי אמו, אבל בלאו הכי מותרות.

ג. בת אחות אשתו או בת אחיה; ברמב"ם (איסורי ביאה ג, ד ובמ"מ) מבואר שמותרות, ואפילו לישא את שתיהן כאחת (וכ"כ בשטמ"ק כריתות יד אות יא. וע' גם בפסקי הרי"ד כאן). ויש אומרים שבכלל

- שניות הן ואסורות כדי שלא יפגע באחות אשתו שהיא ערוה מהתורה (עפ"י ספר הפרדס לרש"י דף כא. ובשו"ת רב פעלים (ח"ב אה"ע כו) כתב שלכתחילה יש להורות שלא לשאתה אבל אם כבר נשא אין מוציאים אותה ואין מהרהרים אחר הייחוס הזה).
- ד. בת חתנו ובת אשת חתנו, אשת בעל חמותו, אשת בעל אמו [ואשת בעל אחותו. ע' או"ז תקצה], וכן בתה ואחותה – מותרות (עפ"י שו"ת מהרי"ל פא).
- אשת חתנו; בה"ג כתב לאסור (ומובא ברא"ש. ועבהגר"א אה"ע טו ס"ק כח). ויש מתירים [אף לדעת האוסרים אשת חמיו] (ע' מסכת דרך ארץ רבה א; רשב"א ומאירי; ים של שלמה ה [וכן נ"ל הלכה למעשה אפילו לכתחילה, ותאב אני מתי יבא לידי ואתיר, ואי יישר חילי אבטלנה]; שו"ת חתם סופר לה; נודע ביהודה כו).
- ה. יש אוסרים [עפ"י הירושלמי] אשת חורגו, ואף שבתלמוד שלנו מפורש להתיר, יתכן וגזרו על כך לאחר מכן (ערא"ש וש"ר). וכן יש אוסרים שני חורגים שגדלו בבית אחד מפני שנראים כאח ואחות (ר"ח ובה"ג עפ"י הירושלמי; או"ז ח"א תקצה. וכן האחד אסור באשת חברו כי נראית כאשת אחיו. ב"י ומהרש"ל עפ"י הטור). ויש חולקים ומתירים (ע' ברמב"ן ושאר ראשונים כאן ובסוטה מג עפ"י הגמרא שם; אה"ע טו, יא; שו"ת מהרי"ל פא – ושם כתב שאף בדורות מאוחרים לא אסרו אלא אשת חורגו ולא בחורגת הגדילה בין האחים). וכתבו אחרונים שמעשים בכל יום שנהגו להקל בחורגים אלא שהמחמיר תבוא עליו ברכה (עפ"י ב"ח. וע' צוואת ר"י החסיד כט).
- ואם לא גדלו בבית אחד – מותרים אף להירושלמי (עפ"י מהר"ח או"ז קפב; ב"ח אה"ע טו). ויש אומרים להפך; כאשר אין החורג או החורגת אינם אצלם, חוששים בהם אף להבבלי (עפ"י אגודה סוטה מג; או"ז ח"א תקצה בשם ריב"י וריב"ש. וע' דרכי משה טו, ד).
- ואמרו בירושלמי שהחורגים מותרים להינשא במקום שאין מכירים אותם. ובאופן זה אפילו באו אחר כך למקום שמכירים אותם, אין צריך להוציא כיון שנשאה בהתר (עפ"י קרבן העדה; חדושי הגהות טור אה"ע טו, ב), אבל לכתחילה יש לאסור לישא במקום אחר על דעת לבוא למקום שמכירים אותם (עפ"י אבני נזר אה"ע סו"ס נו). ואין הדבר מוסכם (ע' בשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ב כט).
- לדעת האוסרים חורגים, כמו כן שתי חורגות אסורות להינשא לאדם אחד מפני שנראות כשתי אחיות (עפ"י שו"ת חת"ס אה"ע לח), וכן חורגת של אשתו אסורה עליו מפני שנראית כבת אשתו (שם ח"ב קכח), וכן החורגת של חורגו, נראית כבת בנו (שם קכט).
- ו. עבר ונשא את השניות – יוציא בגט והולד כשר (ירושלמי, הובא בפוסקים). בא אחר ונתן לה קידושין בעודה תחתיו, יש סוברים שצריכה גט מהשני מדרבנן (ע' בית שמואל טו סק"א). ולענין ירושתה לבעלה והיטמאות בעלה הכהן – נחלקו הדעות (כדלהלן).
- עבר ונשא את האשה האסורה עליו משום מראית העין [כגון אשת חמיו, וחורגים הגדלים ביחד – כהירושלמי]; יש אומרים שגם זו תצא (עפ"י שו"ת חתם סופר ח"ב קכט). ויש אומרים שלא תצא [ובמקום יבום – מותר לכתחילה] (עפ"י אבני נזר נו, יז). ומכל מקום קידושיה קידושין גמורים ואם בא אחר וקידשה אינה צריכה הימנו גט (עפ"י שו"ת רעק"א תנינא סח). ויש לה כתובה ומזונות וכו' (עפ"י חתם סופר ואבנ"ז נו – דלא כהר"ח או"ז קפב).

דף כב

- קע"ב. א. האם גזרו שניות בגרים?
 ב. האם אחים גרים מעידים זה לזה?

א. אמר רב נחמן (אודות ספק שהביא אחד התלמידים ממערבא): לא גזרו שניות בגרים שהרי ערוה עצמה היתה מותרת בגר שהוא כקטן שנוולד ואין לו קורבה, אם לא משום גזרה שלא יאמרו באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, הלכך איסור שניות שלא היה שייך בו בגיותו, ודאי מותר בגירותו. כיון שלא גזרו שניות על הגרים עצמם, כל שכן שלא גזרו בהם עלינו, הלכך נושא אדם גיורת ואם אמה או בת בתה וכד', וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (ריטב"א). דיני העריות בגר – ע' סנהדרין נה.

ב. רב נחמן אמר: אחים מן האם שהם גרים לא יעידו (מדרבנן, שלא יחליפו גר בישראל), ואם העידו – עדותם עדות. אחים מן האב מעידים לכתחילה (כי אין מקום לגזור אטו ישראל שידוע שאין להם קורבת אב). ואמימר מתיר לכתחילה אפילו באחים מן האם כיון שהעדו מסורה לבית דין אין מקום לגזור גר אטו ישראל.

הפוסקים נקטו כאמימר להתיר (רמב"ם עדות יג, ב; תשו"ע י"ד רסט, י [ועב"י שר"ג חזר הודה לאמימר] והו"מ לג, יא). ובפסקי דינים שבספר ים של שלמה נקט כרב נחמן שאחים מן האם לא יעידו לכתחילה. וצ"ע.

לג. איזה אח זוקק ליבום ואיזה אח אינו זוקק? איזה בן פוטר מן היבום ואיזה שאינו פוטר?

מי שיש לו אח מכל מקום, לרבות ממזר – זוקק ליבום [ואחיו הוא לכל דבר, ליורשו וליטמא לו], חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העובדת-כוכבים, מפני שהוא מתייחס אחר אמו (האשה וילדיה תהיה לאדניה) ואינו קרוי 'אחיו'.

לדעת רב יהודאי ורב נחשון גאונים, יבם המומר לע"ז אינו זוקק ליבום, שאם היה מומר בשעה שנשאה בעלה – אינה צריכה חליצה. וכן אם היה בעלה מומר לעבודת כוכבים וישיבה תחתיו באונס ומת במומרותו בלא בנים – אינה זוקקה ליבום, שאינו 'אחיו'. והרשב"א הקשה על כך שאין ראוי לפטור שהרי משמע שלעולם קרוי 'אחיו' מלבד הבא משפחה ונכרית (וע"ע תרומת הדשן רכג; שו"ת מהר"ח או"ז קטז), וכל שכן כשנשתמד הבעל לאחר הנישואין, שלא נסתלקה זיקת האח הכשר. וסיים ב'צריך עיון'. והריטב"א כתב שראוי להחמיר ולחוש לדעה זו.

בבית יוסף (קנז ד"ה ומ"ש) תמה מאד על שיטת הפוטרים. ובאבני מלואים (שם) נתן בה טעם. והורו הפוסקים לסמוך על שיטה זו במקום עיגון. (וע"ע יש"ש פ"ד כב).

ובמומר לחילול שבת, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג ה) שזוקק ליבום אף לפי הדעות שהממיר דת אינו זוקק, כי יש אומרים שזה שהמחלל שבת בפרהסיא הריהו כמומר – מדרבנן הוא. וגם י"א שאינו אלא בעבודת קרקע, אבל המומר לכל התורה דינו כמומר לעבודה זרה. ויש אומרים לפי הטעם שכתב מהר"ם שעל דעת כן לא קידשה, זהו דוקא כשקיבל עליו דת אחרת וקשה לו לחזור מטעם אימת המלכות, אבל לא בזמן הזה או בכופר שלא קיבל דת אחרת (עפ"י חתם סופר אה"ע ח"ב עג. וע' תשורת שי ב. וכן החמיר בדבר בשו"ת אמרי יושר ח"ב קכו בנידון דאוריתא של איסור יבמה לשוק. וע"ע באריכות בשו"ת שרידי אש ח"ג מד מה).

וכן בבן – כל בן פוטר מהיבום, אפילו ממזר (ובן אין לו – עיין עליו. וכן לענין שאר הלכות שבתורה – חייב על הכאתו וקללתו, אם האב עשה תשובה ובכלל 'עושה מעשה עמך' הוא (גמ'). ומקיים בו האב מצות פריה ורביה. עפ"י ירושלמי), אבל לא הבא מן השפחה ומעובדת כוכבים.

- א. גם לענין איסורי עריות, חייבים אף בממזר, כגון בת בנו ממזר או אשת בנו ממזר – חייב עליה (עפ"י ספר החינוך קצג ר"א ומנחת חינוך שם). ויש בו איסורי שניות לעריות (ירושלמי, מובא בראשונים).
- ב. המנחת-חינוך (תצו, ב) כתב שבן ממזר יורש את המלוכה מאביו. ומה שאין ממנים פסולים – זהו לכתחילה אבל בירושה שפיר דמי.
- ג. הנולד מן השפחה ומן הנכרית, אינו קרוב לאביו לשום דבר, וכשר להעידו מהתורה משום קורבה (מנחת חינוך תקצא, ה). ויש שנסתפקו לומר שגזרו מדרבנן שהולד יחשב זרעו (ע' רמ"א אה"ע טו, י וב"ש שם).

לד. א. האם בעל מיטמא לאשתו הפסולה לו?

ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – כמה הוא חייב?

א. אין אדם מיטמא לאשתו הפסולה לו (לא יטמא בעל בעמיו להחלו).

- א. יש שמנו איסור זה במנין הלאוין (עפ"י בה"ג לאו רנט ועוד. ואילו הרמב"ם לא מנאו כלאו).
היו שרצו לומר [עפ"י גירסה אחת בתוספתא] שמדרבנן מיטמא לה מפני שהיא כמת מצוה כי אין קרוביה האחרים נזקקים לה. ואולם הראשונים כאן דחו דעה זו (ועב"י י"ד שעג בבדק הבית בשם א"ח שמיטמא הכהן לאשתו הפסולה. וסיים בצ"ע. וע"ע 'תוספתא כפשוטה' עמ' 15).
- ב. אשתו הפסולה לו מדרבנן; נחלקו הראשונים [עפ"י שינויי גירסה בתוספתא ב, ג] אם נטמא (ערשב"א ומאירי כאן, ורשב"א להלן פד. ורישב"א פה). אם לאו (ענמו"י שם; ריטב"א כתובות ק: [העתיק דברי התוספתא שלא כדבריו כאן]; בהגר"א אה"ע קטז). [וכתב המנחת-חינוך (רסד, ו) שאף לפי דעת רוב הראשונים דלא כהרמב"ם שמן התורה על הכהן ליטמא לאשתו, נראה שחכמים העמידו דבריהם ועקרו דבר מן התורה בשב ואל תעשה ואסורו ליטמא לה].
וחלוצה לכהן, אעפ"י שאסורה מדרבנן הרי דינה כגרושה ומתחללת בביאתו הלכך אינו מיטמא לה (עפ"י התוספתא; משנה למלך נערה בתולה א, ה; העמק שאלה קג, ג. וע' משנה תרומות ח, א שבן חלוצה שאכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש, הרי שעשאוהו כחלל ממש).
- ג. כתבו ראשונים שאין הבעל מתאבל על אשתו הפסולה לו כשם שאינו מיטמא לה, משא"כ שאר הקרובים הפסולים שמיטמא להם ומתאבל עליהם (עפ"י רמב"ן ורא"ש; י"ד שעד, ד. ועב"י).

- ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – חייב שתיים (ערות אחותך בת אביך או בת אמך... ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא... – מיתור הכתוב למדנו לחייב שתיים). רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד (אחותך הוא).
הלכה כתנא קמא לחייב שתיים (רמב"ם איסורי ביאה ב, ג-ד), שאם התרו בו – לוקה שתיים (מנחת חינוך קצו), ואם שגג – מביא שתי חטאות (מאירי).

דפים כב – כג

- לה. אחותו מאביו או מאמו, מהנישואין ומהאינוסין, מחייבי לאוין ומחייבי כריתות, מהשפחה ומעובדת כוכבים – מה דינה לענין איסור ביאה?